

BİR UYGARLIK TASARIMI OLARAK TÜRK DEVRİMİ

Prof. Dr. Özer OZANKAYA

Bu incelemenin amacı, Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde gerçekleşen Türk Devriminin, yalnız Türk ulusu için değil, hatta yalnız 'az gelişmiş' ya da 'geri kalmış' denilen toplumlar için de değil, tümüyle uygar insanlık için, 20. yüzyılın bitiminde hâlâ onca özlenen bir "uygarlık tasarımı" değerinde olduğunu ortaya koymaya çalışmaktır.

"Sosyalist" siyasal düzenlerin birbiri ardından tüm insanlığın şaşkın bakışları önünde yıkılışı, kapitalizmin de John Kenneth Galbraith gibi nesnel davranabilen bilim adamlarının belirttiği üzere bir aldatmacadan öteye gitmeyen "özgür pazar" örtüsü altında özellikle geri-bıraktırlan ülkelerin sömürülmesine dayanmakta süregitmesi, hele bu yoksul bırakılan ülkelerin silâhlandırılarak yüzbinlerce insanın yaşamına mal olan savaşlar çıkarmaya devam etmesi, marksizmin iflâsının kapitalizmin yengisi demek olmadığını yeterince ortaya koymuştur, denilebilir. Bu ortamda tüm uygar insanlığın, bilimsel geçerlilik ölçüleriyle tutarlı - çünkü çağdaş uygarlık "bilim" uygarlığıdır-, bencil sınıfsal ya da ulusal çıkarlar uğruna bilimsel ölçülere aykırılığa başvurmeyen bir "uygarlık tasarımı"na gereksinimi kendisini her gün daha çok duyurmaktadır.

Bir "uygarlık tasarımı", herhangi bir insan topluluğunun "toplum" (=société) olabilmesi için kurumlaşmış olarak yerine getirilmesi zorunlu olan temel toplumsal işlevlere (fonksiyon) yön veren üstün değerler (valeurs ultimes, ultimate values) dizgesine denir.

İnsan topluluklarının "toplum" düzeyine gelmeleri, şu temel işlevlerin kurumlaşmış olarak, yani hangi üstün değer ölçülerine, başka deyişle hangi meşruluk ölçülerine, ne tür otorite simgelerine dayalı olacağı belirginleşmiş ve güvenceye kavuşmuş olarak yerine getirilmesine bağlıdır:

1. Neslin sürekliliğini sağlama işlevi: **aile kurumunca,**
2. Yeni kuşakları toplumun bugünkü ve gelecekteki gereksinimlerine uygun olarak yetiştirme işlevi : **eğitim kurumunca,**
3. İçerde özgürlük, güvenlik ve adaleti, dışarıya karşı bağımsızlığı (dolayısıyla uluslararası barışı) gerçekleştirme ve koruma işlevi: **devlet ve hükümet dediğimiz siyasal kurumca,**
4. Toplumda gereksinim duyulan mal ve hizmetlerin üretimi ve dağıtım işlevi: **ekonomi kurumunca ,**

5. Bireylerin yaşama bir anlam vererek bağlanmalarını, o toplumda yaşamayı gerçekten yaşanmaya değer saymalarını sağlama işlevi: türlü inançların, ideolojilerin, dünya görüşlerinin, felsefi önermelerin özgürce dile getirilebildiği "örgütlü kamu oyu" kurumunca yerine getirilir.

İşte bu temel toplumsal işlevlerin nasıl yerine getirilmesi gerektiği konusundaki üstün değerler düzenine, çağın ve dolayısıyla en gelişkin kesimleriyle insanlığın gereksinimlerine yanıt olabilmesi durumunda, "uygarlık tasarımı" (projet de civilisation, civilization project) denilebilir.

Türk Devrimi Bir Uygarlık Tasarımı Değerinde midir?

Her şeyden önce Türk Devrimi önderinin, bu kapsam ve içerikte bir devrim gerçekleştirildiğinin bilincinde olduğunu belirtmeliyiz. 20. yüzyıla özgü bir uygarlık tasarımında, Napolyonumsu ya da marksızmdesine benzer "devrim ihracı" sözkonusu olamayacağı için, ayrıca Türkiye'nin o günkü maddi olanaksızlıklarının da etkisiyle, Türk Devriminin bu geniş ufuklu, derin içerikli özelliği pek vurgulanmadan kalmıştır. Ama Atatürk'ün, "Türk Devrimi yalnız Türk ulusu bakımından değil, bütün uygar insanlık için dikkatle üzerinde durulmaya değer bir harekettir." dediğini biliyoruz. Ünlü Onuncu Yıl Söylevinde "Hiç kuşku yoktur ki, Türklüğün unutulmuş büyük uygar niteliği ve büyük uygarlık yeteneği bundan sonraki gelişimiyle, geleceğin yüksek uygarlık ufkunda yeni bir güneş gibi doğacaktır!" güvenli bildirimini de bu bilincin bir göstergesi sayılabilir.

Türk Devriminin uygarlık tasarımı niteliğini ve önderinin de insanlık tarihinin tanıdığı üç-beş büyük insandan biri olduğunu vurgulayan kimi yansız, humaniste düşünürler de olmuştur. Georges Duhamel ve Herbert Melzig, bu saptamayı en açık biçimde yapmış olanlar arasındadır.

Ünlü Fransız insanlık-sever düşünürü Georges Duhamel, *La Turquie nouvelle, puissance d'Occident* adlı yapıtında Türk Devrimini ve onun önderini şöyle nitellemektedir:

"Ne Cromwell, ne Robespierre, ne Lenin ve ardından gelenler, önderlik ettikleri ulusu bilim felsefesi, düşünce yöntemi, kısacası geleceğini değiştirme yoluna götürmeğe kalkışmamışlardır... Tümevarımcı yöntemi, teknik girişimlerin temel yöntemi olarak benimsemiş olmak basit bir düşünce değildir.. Türkiye Mustafa Kemal'in itmesiyle kendisine yalnız becerikli işçiler değil, aynı zamanda mühendis ve teknisyenlerin de gerekli olduğunu anladı; ama şunu da iyice kavradı ki, teknisyen ne denli becerikli olursa olsun merdivenin ancak sondan bir önceki basamağında yer alır ve uygulayıcıları sağladıktan sonra, işler ancak bilim filizoflarının, yöntem kurucularının sözlerine uyarlanarak yapılmak gerekir.

"Bütün insanlığın içinde çırpındığı uygarlık bunalımının karşımıza çıkardığı en ciddi sorun, çağdaş bilimin sağladığı güçlü araçların kullanılması sorunudur.

..Yalnız teknisyenler, ikinci derecede bilim adamları değil, benim yöntem kurucusu, bilim filozofları dediğim kimseleri de yetiştirmek gerekir anlamındadır bu. .. (Mustafa Kemal'in) geniş bir yalnızlık ve ışık çemberiyle çevrilmiş olduğunu söylüyorsam, yalnız siyasal ve toplumsal değil, aynı zamanda ahlâki ve düşünsel ve sonuçta felsefesal ve dinsel olan şaşırtıcı devriminin programını kendisinin, evet adeta yalnız kendisinin yapmış olmasındandır."

Alman felsefe profesörü Herbert Melzig de Kamal Atatürk: Untergang und Aufstieg der Türkei adlı yapıtında şu değerlendirmeyi yapıyor:

"Eski çağın büyük filozofu Eflatun'un 'Ya kırallar filozof, ya da filozoflar kiral olsunlar!' yolundaki dileği ikibin yıllık bir tarihte gerçekleşemedi. Oysa 20. yüzyılda ilk kez olarak, Atatürk'ün kişiliğinde, Eflatun'un istediği gibi bunu tam olarak görmekteyiz. Atatürk bir dâhi, bir düşünür olarak bir ulusun, Türk ulusunun yazgısını eline almış, bu ulusla atıldığı bağımsızlık savaşı ile ve başka ulusların haklarını koruyan bir barış ile insanlığa görkemli bir örnek vermiştir." "Yeni Türkiye Atatürk'le yalnız islâm anlayış ve görüşlerini değil, aynı zamanda Avrupanın düşünme biçimini de aşmıştır. Türkiye bir dürüstlük, içtenlik ve gerçekçilik politikası gütmekte ve bu yüzden tepkilere, başarısızlıklara uğramamaktadır. Bu politikanın kendinden öncekilere benzer yanı olmadığı gibi taklidi de yoktur."

Türk Devrimi Bilimsel Düşünüşün Zaferidir

Benim 'uygarlık tasarımı' diye nitelediğim bu içerik zenginliğini ve bu ufuk genişliğini yapan ana öge nedir?

Bilindiği gibi 19. yüzyıldan bu yana insanlığın tanıdığı, birbirine karşıt iki sistem denenelemiştir: feodal düzene karşı tepki olarak anlatımını bulan kapitalist uygarlık tasarımı ile kapitalizme tepki olarak oluşan sosyalist, giderek marksist uygarlık tasarımı. İşte kanımca Türk Devrimi, temel toplumsal işlevlere kapitalizmi de marksizmi de aşan bir içerik zenginliği ve ölçüler tutarlılığı getirdiği için bir uygarlık tasarımı niteliğinde sayılmalıdır. Mustafa Kemal'in hep bu bilinçle davranmış olduğunu söyleyebiliriz. Biraz aşağıda belirteceğim gibi, Kurtuluş Savaşı sırasında bir çok kez yukarda adlarını andığım iki düzenden hangisini seçmemizi istediği kendisine sorulmuş, hatta TBMM'nde nerdeyse sıkıştırılmıştır: "Adımızı koyalım, kapitalist miyiz, bolşevik miyiz, sosyalist miyiz,bilelim! " denmiştir.

Oysa yaşarlığı olan, O' nun deyişiyle "sonsuzluğa değin yaşayabilecek güçte" (ilel ebed pâyidâr) bir devlet kurmak, yansılıcı (taklitçi) ve ardçı (muakkip) tutumla başarılabilir bir iş değildir.Böyle bir girişimin öncü, akıncı bir özelliği olması, bir yeni "bileştirim" (sentez) olması, var olanı aşması gerekir. Mustafa Kemal de bu bilinçle, yukarda anılan soru ve isteğe karşı şu yanıtı vermiştir: "Efendiler, biz benzememekle ve benzetmemekle öğünmeliyiz. Çünkü biz bize benzeriz." Yani, 'kendimiz olmalıyız' demek istiyordu. İşte kanımca yeni bir uygarlık tasarımı karşısında olduğumuzu gösteren felsefi ipuçları burada başlamaktadır.

A. Türk Devrimi, Yapılışındaki Devrim Mühendisliği Ustalığıyla Bir Uygarlık Tasarımı Özelliğindedir.

Fransız Devriminin, sosyalist devrimlerin, Bolşevik Devrimin kıpkızıl kanlı yollarını gözönüne alacak olursak, Türk Devriminin insan-sevgisini temel alan yöntemiyle yepyeni bir uygarlık tasarımı olduğu anlaşılır. Bu yaklaşımın özü, öbür devrimlerden farklı olarak Türk Devriminin "her türlü araç amaç için meşrudur" görüşünün yanlışlığını, tersine amaç ile aracın birbirini itkilediğini, asıl amaç olan demokratik yönetime dönüşü güçleştirecek yol ve yordamlara başvurulması durumunda amaca ulaşılmasının çok gecikebileceğini bilerek davranmış olmasıdır. Türk Devriminin bu önemli özelliğini de farkedenden, az da olsa değerli bilim ve düşün adamları olmuştur. Örneğin Prof. İsmail Hakkı Baltacıoğlu, "Atatürk devrim karşıtı eski güçlerle savaşarak devrim yapmadı. Devrime karşı savaşacak olanlara savaşma fırsatı bırakmayan devrim ustalığıyla ulusunun aziz kanını esirgemesini bildi. Bunun için de O'na minnettarız. " diye yazmıştır.

Yine Fransa Başbakanlığı yapan Prof. Herriot, hem de "lâiklik" devrimiyle ilgili olarak Atatürk'e şunları söylemiştir:

"Paşa, size nasıl hayran olmayayım! Ben Fransada laik bir hükümet kurmuştum. Bu hükümeti, Papa'nın Fransa'daki temsilcisinin yardımıyla papazlar devirdi.. Siz ise bir halifeyi kovdunuz ve gerçek anlamında laik bir devlet kurdunuz. Siz bu bağnazlık içinde lâikliği bu topluma nasıl kabul ettirdiniz?"

Herriot'nun bu sözleri, Türk Devriminin lâiklik anlayışıyla da Batı'yı aşan bir değerde olduğunu gösteriyor ve yukarda adı geçen Prof. Melzig'in "Türkiye yalnız islâmi anlayışı değil, aynı zamanda Avrupa'nın düşünme biçimini de aşmıştır" görüşüyle koşturduğunu gösteriyor. Lâikliği, devlet adamlarının örneğin Fransa'daki gibi kiliseye gitmesi olarak sunmaya çalışanlara anımsatılması en yerinde olacak değerlendirmelerdir, Herriot ve Melzig'in yorumları. Çünkü lâikliğin, herhangi bir dinsel inanca sahip olma ve onun gereklerini yerine getirme özgürlüğü demek olmadığını, tersine her türlü dinsel inanç sahipleriyle herhangi bir dinsel inanca gerek görmeyenlerin tam bir eşit yurttaş düzeyinde bulunmaları demek olduğunu ortaya koyan saptamalarıdır.

Türk Devriminin yapılış biçimiyle de bir uygarlık tasarımı değerinde olduğunu gözlemleyen bir başka kaynak da Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür kuruluşu olan UNESCO' dur: bu uluslararası kuruluş, yirmibeş yıl geçmeden hiç bir büyük insanın anısını ikinci kez anma çalışmalarını yapmama ilkesinden Atatürk'ü istisna tutar ve 1968'de ölümünün 30. yıldönümünde O'nu andıktan sonra 1981'de doğumunun 100. yıldönümünü de kutlama kararı alırken gerekçesini şöyle dile getirmişti : "Uluslararası anlayış, işbirliği ve barış yolunda çaba göstermiş, gelecek kuşaklar için örnek olacak; eğitim, bilim ve kültür alanlarında olağanüstü bir devrimci."

Gerçekten Atatürk, "İnsanları mutlu edeceğim diye onları birbirinin boğazına saldırtmak insanlık dışı ve son derece üzüntü verici bir sistemdir. İnsanları mutlu edecek tek araç, onları birbirine yaklaştırarak, onlara birbirlerini sevdirecek kaşılıklı maddi ve manevi gereksinimlerini karşılamaya yarayan davranış ve güçtür. Dünya barışı

içinde insanlığın gerçek mutluluğu, ancak bu yüksek ülkü yolcularının çoğalması ve başarılı olmasıyla olacaktır." kavrayışıyla, toplumsal devrim konusunda gerçek bir uygarlık tasarımı örneği sergilemiştir, diyebiliriz.

B. Türk Devrimi Temel Aldığı Devlet Anlayışıyla Bir Uygarlık Tasarımı Değerindedir :

Türk Devrimi, devletin demokratik toplum yapısı içindeki yerini, hem kapitalizmin, hem de marksizmin geriliğini ve tek yanlılığını görerek, yeniden tanımlamıştır: Türk Devrimi "Biz, ne (kapitalizmin ya da liberalizmin yaptığı gibi) yalnız başına birey, ne de (marksizmin yaptığı gibi) bireylerden soyutlanmış devlet düşüncüyoruz" demektir. Yani bunların birer "fiksiyon" (düş-kurgu) olduğunu, gerçek yaşamda böyle bir gerçeklik bulunmadığını vurgulamakta, gerçeklikte ne olduğunu kendisi şöyle belirtmektedir: "Bir tek gerçek vardır: toplum halinde yaşamak zorunluğunda olan bireysel insan. Bu insanın iki türlü çıkarı vardır: bir bölümü yalnız kendi kişiliğini ilgilendiren, öbür bölümü ise toplu halde yaşamaktan ileri gelen toplumsal çıkarları. İyice düşünülürse bu iki türlü çıkar birbirine eşittir. " Özetle, ne yalnız birini ne de öbürünü gözönünde tutmak, özgür, bağımsız ve mutlu bir yaşam sağlayamaz, demektir.

Bu bağlamda, Atatürk'ün demokrasi anlayışının da hem liberal, hem de marksist demokrasi anlayışlarının tek yanlı, dolayısıyla yanlış niteliğini sergileyen, onların ikisini de aşan bir demokrasi anlayışı olduğu vurgulanmalıdır: Gerçekten de liberalizm özgürlüğü "rasyonel insan" kurgu-düşü ve "laissez-faire" kör-döğüşü olarak kavramış, özellikle İkinci Dünya Savaşına yol açan acı gelişmeler özgürlüğün yalnız "negatif" özgürlüklerle (yani devlete yalnızca "karışma!" diyen anlatım, gezi, meslek seçme, dernek kurma özgürlükleriyle, mal ve can, konut dokunulmazlıkları... ile) sınırlı tutulmayacağı, aynı zamanda "pozitif özgürlükler" kavramıyla (yani yurttaşların eğitimsizliğe, işsizliğe, hastalığa, çevre bozulmasına... karşı korunup güvenceye alınmalarını devletten isteme hakkı bulunduğu anlayışıyla) tamamlanması gerektiği gerçeğini orta yere çıkardığı halde bir türlü bu gerçeği tutarlı olarak çözümlenmeye katmamakta diretmiştir. Özellikle sömürgeci kapitalist devletler, az gelişmiş ülkelerde böyle bir demokrasi anlayışının filizlenmesine bile hoş görüyle bakmamaktadırlar.

Öte yandan marksizm de demokrasi ve özgürlüğü, bir yandan gerçek dışı bir "proletaryanın özgürleşmesi ve kendisiyle birlikte tüm toplumu özgürleştirilmesi", bunu da "proletaryanın vicdanı" olan "parti" nin gerçekleştireceği düş-kurgusuyla, bir yandan da bir faşist diktatörlükten hemen hiç bir farkı kalmamacasına özgürlüğü "karnın doyması, aç ve açıkta kalmama" güvenliğine indirgemektedir. (Gorbaçev'le başlayan demokratikleşme akımına karşı çıkan Kominist Parti darbecilerinin eylemlerine gerekçe yaptıkları da yine yokluklar, işsizlik vb. olgularıdır.)

Türk Devrimi ise demokrasi ve özgürlüğü hem bireysel ve hem de toplumsal içeriği ile, yani hem negatif hem de pozitif özgürlükler öğeleriyle birlikte almakla, uygar insanlığa daha yüzyılımızın başlarından başlayarak güzel bir örnek sunmuştur. Gerçekten Türk Devriminin özgürlük ve demokrasi anlayışının temelinde, Atatürk'ün, tüm orta-öğretim kurumlarında ders kitabı olarak okutulmak üzere bizzat yazıp Prof. Afet İnan'ın imzasıyla yayınlanmasını uygun bulduğu Vatandaş İçin Medeni Bilgiler adlı kitapta yazdığı üzere, "demokrasinin düşünsel, bireysel ve ahlâki olduğu, aslâ mide sorununa indirgenemeyeceği", demokrasiyi bir mide konusu yapanların, "yurttaşların

özgürlük gereksinimini uyutmak isteyenler olduğu" gözlemi yatmaktadır. Demokrasiye aykırı çağdaş akımlar da aynı anlayışla sergilenmektedir. Bunlardan Bolşeviklik, "bir toplumu bir bölüm insanların düşüncelerine zorla tutsak etmek ve cılız bağımlılar olarak yaşatmak" olarak nitelenmekte ve bunun "doğal ve akla uygun bir hükümet yolu olmadığı" vurgulanmaktadır. Faşizmin de mesleki temsil aldatmacası arkasında gerçekte bir zümrenin toplumu egemenliğine alması anlamına geldiği belirtilmektedir.

Türk Devriminin demokrasi anlayışıyla da bir uygarlık tasarımı değerinde olduğu, günümüzün Batılı demokrasi ülkelerinin yöneticilerince de sırası geldiğinde teslim edilmektedir. Örneğin Almanya Şansölyesi Helmut Kohl, 1989 On Kasım'ında yayınladığı demeçte aynen şunları vurguluyordu: "1930'larda Batı Avrupa halklarının demokrasiye olan inançları sarsılıyorken, Atatürk Türkiye'de kararlı bir biçimde demokratik bir toplum, demokratik bir kültür kuruyordu."

Aynı 1930'lu yıllarda Hitler Almanyasından kaçan birçok bilim adamının yaşamak üzere Atatürk Türkiyesini seçmiş olmaları da, Türk Devriminin uygar insanlığa örneklik edecek değerde bir demokrasi anlayışı üzerine kurulu olduğunun göstergesi sayılmak gerekir.

C. Türk Devrimi "Eğitim" ve "Kültür" Anlayışıyla da Bir Uygarlık Tasarımı Değerindedir:

Uygar insanlığın ancak 2. Dünya Savaşından sonra ve ancak bir ölçüye değin eğitim kurumları için dile getirmeğe koyuldukları anlayış, "Yaşamda en doğru yol-gösterici, bilimdir." anlayışı, Cumhuriyet Türkiyesinin eğitim kurumu için ta başından beri tutarlı biçimde uygulanmaya konulmuştur. Bu anlayışı da yine Atatürk'ün anlatımıyla sunmak uygun olacaktır :

"Okul genç kafalara insanlığa saygıyı, ulusa ve ülkeye sevgiyi, şerefi, bağımsızlığı öğretir. Ülkesini ve ulusunu kurtarmaya çalışanlar aynı zamanda mesleklerinde birer namuslu uzman ve birer bilgin olmalıdırlar. Bunu sağlayacak okuldur."

"Ulusal kültürümüz uygar ilkeler ve özgür düşüncelerle beslenip güçlendirilmelidir. Korkutma temelinde dayalı ahlâk bir erdem olmadıktan başka güvenilebilir de değildir."

Yukarda "yaşamda en doğru yol gösterici, bilimdir." ilkesini temel alan anlayışın uygar toplumların eğitim kurumlarına ancak bir ölçüde ve o da 2. Dünya Savaşından sonra temel alınmaya koyulduğunu söyledik. Bununla anlatmak istediğimiz, söz konusu toplumlarda özellikle az gelişmiş toplumlara karşı izlenen sömürgecilik politikalarının nesnel bir biçimde bu ülkelerin yetişen kuşaklarına ve genel olarak yurttaşlarına duyurulmamakta olmasıdır. Türkiye Cumhuriyeti ise eğitim kurumlarıyla da -hatta özellikle eğitim kurumları aracılığıyla- "dünya yurttaşlarının kinden, açgözlülükten ve çekememezlikten uzak kalacak biçimde yetiştirilmeleri" gerektiğini tutarlı olarak gözönünde bulunduran bir eğitim yapagelmıştır.

Özellikle orta öğretim kurumlarında Atatürk döneminde yapılan demokrasi eğitimi, bugün bile uygar insanlığa örneklik edebilecek değerdedir: Türkiye'nin 1946' dan sonra

sözde çoğulcu siyasal yapıya geçmesi, bir yandan Batı sömürgeciliğine kapıları açma ve öte yandan da marksizmi, - yer altı etkinliği biçiminde de olsa- antidemokratik niteliği göz ardı edilerek tek seçenekmiş gibi sunma niteliğinde belirince, bu sözde-çoğulcu dönemin okullarında, Atatürk döneminde yapılan demokrasi eğitiminden eser bırakılmamaya çalışılmıştır. Açık Amerikan ve örtülü Rus süper güçlerinin denetimindeki 1946- sonrası eğitim uygulamaları, Türk Devriminin eğitim alanında da uygar insanlığa örnek olacak içerik zenginliği ve tutarlılığında olduğunun kanıtı sayılmalıdır. Çünkü 1946-sonrası eğitim kurumları, yetişen kuşaklara ve genel olarak yurttaşlara, Atatürk dönemi okullarının vermekte olduğu -bir bölümüne yukarda değindiğimiz - şu iletileri (mesaj) artık vermez olmuştur :

Demokratik insan haklarının yalnız negatif haklarla sınırlı olmayıp pozitif hakları da içermesi gerektiğine, diktacı düzenlerin ise demokrasiyi bir mide sorununa indirgeyerek yurttaşların özgürlük gereksinimini uyutmaya çalıştıklarına, bir toplumu bir bölüm bireylerinin görüşlerine zorla tutsak etmek ve cılız bağımlılar olarak yaşatmak isteyen özelliğine işaret edilmesine ek olarak :

- Yurttaşın en kutsal hakkının ve başta gelen görevinin oy vermek hak ve ödevi olduğunun vurgulanması (Bugün bile ABD' de oy vermenin yurttaşlık ödevi değil yurttaşlık ayrıcalığı olduğu vurgulanmaktadır : "Voting is not your duty, it is your privilege"!)

- Demokraside yöneticilerin yönetim mevkilerine " saltanat ve debdebe sürmek için değil, ulusa hizmet için geldikleri, bu konumlarında kusur ederlerse ulusal istencin onlar hakkında da belireceği "nin bilinçlere yerleştirilmesi.

- "Her ergin kişinin dinini seçmekte özgür olduğunun" vurgulanması.

- "Cumhuriyete yurttaşlık bağıyla bağlı olan her bireyin Türk ulusunun üyesi olduğunu" temel alan ulus tanımı.

- Basının iç ve dış para dünyasının etkisi altına girmesinin kamu oyunu yanıltmasından korkulmak gerekmele birlikte, basın özgürlüğünden doğabilecek bu tür sakıncaları önlemenin yolu asla baskıcı ve yasakçı yollar olmayıp, yine basın özgürlüğünün kendisi olduğu" nun vurgulanması .

- Kamu yararının hergün yeniden yeniye tartışılması gerektiği, başka deyişle kamu yararının ne olduğunu ne herhagi bir dinin, ne herhangi bir ideolojinin, ne herhangi bir "üstün otorite"nin belirleme yetkisi bulunmadığı, tersine her zaman yararlanılmaya hazır örgütlü kamu oyunca, hem de bir defa değil, her gün yeniden yeniye tartışılabilmesi gerektiğinin vurgulanması.

- " Hoşgörünün yaygın bir huy haline gelmesine çalışmak gerektiği, hoşgörüsüz insanların "kendileri gibi düşünmeyen ve inanmayanları diledikleri gibi ezemezlerse kendilerini cenderede hissedecekleri" uyarısının yapılması (ki Batı dünyası ancak 2. Dünya Savaşının yıkımlarını yaşadktan sonra, özellikle Adorno ve öbür Frankfurt Okulu üyelerinin araştırma ve yayınlarıyla 'Otoriter İnsan Kişiliği' ni bu içeriğiyle tanımaya koyuldu).

Ç. Türk Devrimi Ekonomi Kurumuna Kazandırdığı Anlamla da Bir Uygarlık Tasarımı Değerindedir:

Süper Güç olayının dünyayı iki kampa böldüğü dönemde de, bunlardan birinin havlu atıp ABD süper gücüne meydan bıraktığı yıllarda da, Türk Devriminin hem kapitalizmin, hem de marksizmin özgür düşünceli, nesnel ve temelli eleştirisine dayalı bir ekonomi anlayışına sahip olduğu gerçeği gereğince dile getirilmedi.

Oysa Türk Devriminin, "Devletçilik" olarak adlandırdığı ekonomi politikasıyla, Churchill, De Gaulle ve Gorbachev gibi tanınmış politikacıların ancak ülkelerinin aşırı bunalımlı günlerinde açık sözlülükle dile getirdikleri, kimi bilim adamlarının da ancak bir ölçüde ve daha çok da '70'li yıllarda yazmaya koydukları "ekonomik demokrasi" nin gereklerini daha 1930'da hem eğitim kurumlarında temel gerekçeleriyle birlikte öğretmeye, hem de doğrudan doğruya ekonomi uygulamalarına temel yapmaya koyduğu tarihsel bir gerçektir.

Gerçekten de örneğin Churchill'in, ancak üyesi olduğu Tutucu (Muhafazakâr) Partiye geçici olarak küstüğü zaman, General De Gaulle'ün Fransa'da iç siyasal çatışmaların yoğunluğu büyük boyutlara ulaştığında kapitalizme, Gorbachev'in de yine Sovyetler Birliğindeki ağır toplumsal, siyasal ve ekonomik bunalım artık patlama noktasına yaklaştığında sosyalizme yönelttikleri eleştirileri, ayrıca Barbara Ward, John Kenneth Galbraith, vb. gibi bilim insanlarının son 20 yılda üniversitelerde ve genellikle yayın dünyasında "ekonomik düzen" konusunda dile getirdikleri düşünceleri, Atatürk'ün 1930'da uygulamaya koyduğu Devletçilik politikasına temel olan ve tüm orta öğretim kurumlarında da öğretimi yapılan düşüncelerle karşılaştırmak çok öğretici olacaktır.

aa) Winston Churchill'in İngiltere'de Tutucu Partiye Eleştirileri : 1920'lerin başlarında Churchill üyesi olduğu Tutucu Parti'den ayrıldığında, gerekçe olarak şu ağır eleştirileri yapmıştı. Görüleceği gibi bu eleştiriler, doğrudan doğruya İngiltere'de izlenmekte olan kapitalist ekonomi politikasına yönelik eleştirilerdir:

"Tutucu Parti içerde sömürüye, bunu örtmek için de dışarda saldırganlığa, gümrük ve vergi hokkabazlıklarına, bir parti makinesinin zulmüne, bol bol duygusallığa ve yurtseverlik nutuklarına, milyonlarca insana pahalı yiyecek, milyonerlere ise ucuz işgücü sağlanmasına dayalı, kurulu büyük çıkarlar arasındaki bir konfederasyondur. .. İngiliz halkına verilmekte olan en büyük zarar, kentlerde aşırı hızla nüfus birikmesi, köylerimizin boşalması, nüfusun topraktan kopması, zenginle yoksul arasında doğal olmayan aşırı fark, gençlere beceri ve çalışma düzeni kazandırılmaması, çocuk işgücünün sömürülmesi, nüfusun vücutça çarpıklaşması, işçiler için hiçbir asgari yaşam ve rahatlık standardı sağlanamaması, öbür uçta ise bayağı ve zevksiz bir lüksün hızla büyümesi. İngiltere'nin asıl düşmanları bunlardır; engel olmazsanız, gücümüzün gerçek temellerini bunlar yerle bir edecektir."

bb) 1950'lerin başlarında Fransa, adil bir toplumsal düzenin ekonomik ve ahlâki ölçütlerini ararken ve bu konuda General De Gaulle'ün hakemliğine başvurmak durumunda kaldığında, De Gaulle şu ölçütleri ortaya koymuştu:

"Bir gün makine ortaya çıktı. Sermaye de onunla evlendi. Bu çift dünyaya sahip oldu. O günden beri pek çok insan, herkesten çok da işçiler ona bağımlı duruma geldiler. İşleri için makinelere, ücretleri için patronlara bağımlı olduklarından, kendilerini mânen, ahlâken düşkün, maddi bakımdan da tehdit altında görüyorlar. İşte sonuç: sınıf kavgası! Her yerde bu var: işliklerde, tarlalarda, bürolarda, sokakta; gözlerin, ruhların derinliklerinde! İnsan ilişkilerini zehirliyor, devletleri deliye çeviriyor, ulusların birliğini bozuyor, savaşıya yol açıyor. Çünkü gerçekten de dünyanın 35 yıldır uğradığı büyük sarsıntıların kökeninde yatan şey, durmaksızın öne sürülüp aslâ çözümlenmeyen bu toplumsal sorundur. Bugün de dünyayı yeni bir drama sürükleyen şey, yine hep üstünde durulan ama aslâ çözülmeyen aynı toplumsal sorundur. Yurdumuzda da ayrılıkçılara bunca umutsuz uğraşlar sağlayan, yine bu toplumsal sorundur. Gelişme ve gönencin atılım yapmasını ve insanların güçlüklerini hafifletmesini engelleyen de bu sorundur. Özgür halklar propagandalarını istedikleri kadar çalıştırsınlar, isterlerse yıkımlarına yol açarcasına silâhlansınlar, HER İNSAN TOPLUMDA YERİNİ, PAYINI VE SAYGINLIĞINI ELDE EDEMEDİKÇE, DEMOKLES KILICI BAŞLARININ ÜZERİNDE SALLANMAYA DEVAM EDECEKTİR! "

cc) Bilim Adamlarından Liberalizme Eleştiriler:

Cambridge Üniversitesi'nden Kirk F. Koerner ve arkadaşlarının *Liberalism and Its Critics* adlı yapıtlarında kapitalizme yöneltilen temelli eleştirilere bakalım:

"Makyavel'den bu yana Batı dünyasına yön veren ana doğrultu, eskinin 'bilgelik ve erdeme ulaşma' çabası olmayıp, 'zevk için zevk' olmuştur. Bu doğrultu bilgelik, erdem gibi değerleri amaç olmaktan çıkarıp mutluluk, zevk, maddi kazanç için araç durumuna düşürmüş, üstelik ne mutluluk ne de doyum sağlamayıp, daha küçültücü ve alçaltıcı olmuştur... Liberalizm, siyasal bakımdan deneyimsiz olanların politikasıdır ve tüm gerekleriyle uygulanacak olursa, siyasal uzlaşmalara olanak bırakmaz. Çünkü, siyasal eğitim ve deneyimden yoksun bu yeni sınıflara ve yeni yöneticilere bir 'siyasal el kitabı' sağlamak uğruna, özel önem taşıyan kimi gerçekleri göz ardı etmektedir."

Bir de ünlü Fransız bilgini Alfred Sauvy'nin *Le Socialisme en liberté* adlı yapıtında aynı konuda yazdıklarından bir paragraf alalım:

"Kapitalizmi özünde savunmaya olanak yoktur. Kâr amacına dayalı bir toplumsal düzen, en geniş toplum kesimlerinin gereksinimlerini karşılayamaz. Gelirler ve yaşama koşulları arasındaki eşitsizlikler rastlantı sonucu değildir. Emek harcayan yığınların acınacak ölçüde yabancılaştırılması, zekâ ve karakterler de içinde olmak üzere her türden kaynak yitimine ve savurganlığına yol açmaktadır."

Vatikan'ın ekonomi danışmanı, Harvard Üniversitesi profesörü Bayan Barbara Ward da, kapitalist dünyanın az gelişmiş ülkelerde yol açtığı yıkımlı sonuçları anlatırken:

"... bu ülkelerde açlık çok büyük nüfus kesimleri için köşe başında bekleyen bir tehlike iken, örneğin ABD'de her yıl lokantalarda satılan yiyeceklerin 2/3' ünün çöpe atıldığını; Federal Almanya'da örneğin 1978 yılında yalnız aşırı içki içme ve yemek yeme nedeniyle uğranılan sindirim rahatsızlıklarını gidermek için 8 milyar dolarlık ilaç tüketildiğini" belirterek, bunun gönenç belirtisi değil maskaralık olduğunu yazıyor.

Yine Harvard Üniversitesinin dünyaca ünlü iktisat profesörü John Kenneth Galbraith, *Ekonomik Yaşamın Güncel Sorunları* adlı kitabında :

Liberal ekonominin temelindeki "Özgür pazar" varsayımının çökme döneminde olduğunu, ulusal gelir üzerindeki değişik hak sahipleri arasında oluşan yeni erk ilişkilerinin pazarın yerini aldığını; ABD ve Almanya'nın ilk sanayileşme dönemlerinde korumacı ve özgür-değişime karşı görüşlerin çok yaygın olduğunu, bugün de kamu yararının gerektirdiği her alanda (Northern Railroads'un devletleştirilmesi örneğinde olduğu gibi) devletin doğrudan doğruya ekonomik etkinliklerde bulunmasına kamu oyunun karşı olmadığını..." yazmaktadır.

Sosyalist dünyada da özellikle Gorbachev'in 1980 başlarında açıkça dile getirmeye başladığı eleştiriler,

"Kuramı dokunulmazlaştırmak, özgür anlatımı, katılımı ve eleştiriye engellemek, toplumda dalkavukluğu ve uşaklığı özendirmek ve sonuç olarak ekonomiyi de verimsiz, hantal, tüketiciyi hesaba katmaz, kaynak savurganlığına gömülü bir niteliğe sokmak, sınırsız denecek genişlikteki doğal kaynakları da tükenme noktasına getirmek" olarak özetlenebilir. Gorbachev'in vardığı karar, "Sovyet toplumunun tüm yönleriyle demokratikleşmesi zorunluluğu" kararıydı.

çç) Kapitalizmin de, sosyalizmin de, doğrudan doğruya kendi uygulayıcıları tarafından -deyim yerindeyse "Bağdat harab olduktan sonra- yapılan eleştirilerini, Atatürk işe koyulduktan başlayarak dile getirmiş ve uygulamada da dikkatle gözönünde tutmuştur. Bir yandan:

"..Yalnız serbest rekabetle bir ülkede ekonomik düzen kurulamayacağını, çünkü bu ortamda kârlı değil diye yaşamsal önem taşıyan bir çok kamusal gereksinimlerin karşılanmadan kalacağını; emek harcayanların gönencinin gereğince gözetilmeyeceğini, ulusal gelirin dağılımında adalet sağlanamayacağını, yarışmada güçlülerle zayıfların karşı karşıya bırakılacağını ve bunun da tekelciliğe yol açacağını; ayrıca uygarlığın ilerlemesine koşut olarak devletin görevlerinin arttığını" vurgulamakta ve "Yalnız özgür yarışmayla bir ülkede ekonomik düzen kurulabileceğini sananların kendilerini bir serap karşısında aldatılmaya koyuverenler" olduğunu belirtmektedir. (Vatandaş İçin Medeni Bilgiler, Devletin Yurttaş Karşı Görevleri bölümü).

Ancak Atatürk, dogmatik tutumlarının tersine olarak bu eleştiriyi tek yanlı bırakmamakta, marksizm ya da sosyalizmin de aynı özgürlük ve nesnellikle eleştirisini yapmaktadır. Bu eleştiriler, Gorbachev'in bugün dile getirdiklerinin çok daha temelli olarak ve 70 yıl önce Türk Devrimi önderince insanlığın dikkatine sunulmuş olduğunu göstermektedir.

"..devletin ekonomik etkinliklerinin sınırını çizmek.., öte yandan yurttaşın bireysel girişim ve özgürlüğünü sınırlandırmamış olmak, devleti yönetmeğe yetkili kılınanların düşünceleri.. gereken konulardır. İlke olarak devlet bireyin yerine geçmemelidir. Bireyin gelişimi için genel koşulları gözönünde bulundurmalıdır. Bireylerin kişisel etkinlikleri ekonomik gelişmenin asıl kaynağı olarak kalmalıdır. Bireylerin gelişimine engel olmamak, onların her bakış açısından olduğu gibi, özellikle iktisadi alanlardaki özgürlük ve girişimleri önünde devlet kendi etkinlikleri ile bir engel oluşturmamak demokrasi ilkelerinin en önemli temelidir. Öyleyse diyebiliriz ki bireyliğin gelişiminin engel karşısında kalmaya başladığı nokta, devlet etkinliklerinin sınırını oluşturur."

Atatürk'ün bu geçerli gözlemlerinin temelinde, kapitalizmin de, sosyalizmin de gerçek dışı tasarımsal- kurgular (fiction) üzerine kurulu olduklarını kavramış olması yatmaktadır. Gerçekten de 18. ve 19. yüzyılların, yani henüz "bilimsel yöntemin geçerlilik ölçütlerinin dizgesel olarak saptanıp yerleşmiş olmadığı bir dönemin ürünü olan kapitalizmin temelinde, "rasyonel insan" ya da "laissez-faire, laissez-passer = bırakınız yapınlar, bırakınız geçsinler" anlayışları vardır ve her ikisi de gerçek dışıdır. Çünkü insanların daima en usa-uygun kararlar aldığı, bu nedenle dileyenin dilediğini engellemez yapması durumunda kamu yararının da kendiliğinden gerçekleşeceği gibi düşsel bir kurgudan başka bir şey değildir. Atatürk'ün deyişiyle kapitalizm, "yalnız başına yaşayan birey" anlayışı üzerine kuruludur.

Bunun gibi sosyalizm ve marksizmin de, bilimsel geçerlilik ölçülerinin gereğince uyulmadığı bir ortamın ürünü olduğu, yine Atatürk'ün deyişiyle "bireylerden soyutlanmış" bir toplum anlayışı üzerine dayalı oluşundan bellidir. Son on yıldanberi bizzat sosyalist ülkelerde dile getirilen tüm acı yakınmalar, "bireyliğin silinmesi" noktasında toplanmıştır, diyebiliriz.

Aslında gerek kapitalizmin, gerekse sosyalizmin bu gerçek-dışı tasarımlar üzerine kurulu olmalarının ortaklaşa bir etkeni de, "görelilik" (=relativité) anlayışının bilimde henüz yerini almamış olduğu, bu nedenle geçerli sayılabilmek için "saltık yasa" (mutlak kanun) lara ulaşmış olmanın zorunlu sayıldığı bir dönemin ürünleri olmalarıdır. Atatürk'ün düşünce yapısı ise "görelilik" anlayışıyla biçimlenmiştir: "Değişmelerin sabit ve durağan kuralları yoktur!" gözlemi Atatürk'e aittir ve "Gerçekliğin her zaman somut olduğu, bu nedenle hiç bir kuramsal açıklamanın, hiç bir doktrinın sürgit geçerli olamayacağı" temeline dayalı çağdaş bilim anlayışını temsil eder. Bilimsel yöntemin geçerlilik ölçütlerine uygun bu düşünce yapısı sayesinde ki, Atatürk, "toplum" olgusunu da kapitalist ve sosyalist sistemlerin yanlışlarından arınmış bir geçerlilikle kavrayabilmiştir:

".. Devlet ve birey (kapitalizmin ve sosyalizmin öne sürdüğünün tersine, Ö.O.) birbirine karşı değil, birbirinin tamamlayıcısıdır. Devlet ve birey dediğimiz zaman bu sözcüklerin soyut anlamını değil, tek gerçek olan 'toplumsal insanı', yani toplum içinde yaşayan bireyleri anlatmak istiyoruz. İşte bu insanın iki türlü çıkarı vardır. Bu çıkarların bir bölümü kişiseldir. Öbür bölüm çıkarlar ortaklaşadır. Toplumun yaşamını koruyan, bu ortaklaşa çıkarlardır. İyice düşünülürse, bu iki türlü çıkar birbirine eşittir. Çünkü toplumsal insanın yaşamı için her iki türlü çıkar aynı ölçüde gereklidir. Buna göre bizce devlet ve birey sözcükleri, genel ya da özel çıkarlardan biri düşünülmesine göre ve fakat her iki durumda da toplumsal insanı anlatıp açıklayan iki terimdir. Yani demek istiyoruz ki yalnız başına yaşayan birey ve bireylerden soyutlanmış devlet düşünmüyoruz. Devlet, bireylerin oluşturduğu ulusal topluluğun göze görünen biçimidir." (y.a.g.k.)

II. TÜRK DEVRİMİ VE BİLİMSEL YÖNTEMİN GEÇERLİK İLKELERİ

Böylece sözü bilimsel yöntemin geçerlik ilkelerine ve Türk Devriminin önderinin bu ilkelere uygun düşünüp davranmağa gösterdiği özene getirmiş oluyoruz.

Bilimi yapan, yöntemdir. Hiç bir araştırma bulgusu, hiç bir kuramsal düzenleme, onları elde etmeği olanaklı kılan yöntemden daha değerli olamaz. Çünkü bu buluş ve düzenlemeleri ve daha nice nicelerini elde etmemiz, bu yöntemle sahip olmamızla ve bağlı kalmamızla olanaklıdır. Bilimin evrensel ölçüde baş tacı edilmişinin nedeni de, geçerli ve güvenilir bir yöntemle çalışıyor olmasıdır. Çünkü bilimsel yöntem ilkelerinin yalnız bilim adamları için değil, yaşamın her alanındaki insan etkinlikleri için verimli ve başarılı olmanın zorunlu gereği olduğu anlaşılmıştır.

Bilimsel yöntemin geçerlik ölçütleri nelerdir ?

Bu ilkelerin başlıcalarını, nesnellik, somutluk, ölçülü kuşkuculuk, iyice tanımlanmış kavramlarla çalışma ilkeleri olarak sıralayabiliriz. Bu ilkelerin aynı zamanda "demokratik toplumsal düzenin meşruluk ölçütleri" olduğunu da anımsatmakla yetinelim (Bu konuda bkz: Özer Ozankaya, La laïcité: condition indispensable des droits humains, Turkish Yearbook of Human Rights. Vol. 9-10, 1987-8, ss. 69-75).

A. NESNELLİK İLKESİ

Nesnellik ilkesi, gerçekliğin insan istencinden ve dileklerinden bağımsız olarak, var olan biçimiyle gözlemlenmesi gereğini anlatır. Her hangi bir konuda geçerli açıklamaya varabilmek, istenen sonuçları güvenle verebilecek eylemlerde bulunabilmek, 'olanı olduğu gibi gözönünde bulundurma'ya bağlıdır. Çıkar, inanç ve alışkanlıklarımıza uygun düşmüyor diye gerçekliği eksilterek, arttırarak, saklayarak çarpıtmak, bilimsel geçerliliğe aykırıdır; demokratik meşruluk ölçülerine aykırıdır; etkin, güçlü ve dürüst bir kamu yönetimi gerçekleştirmeye de olanak bırakmaz.

Gerçeğe bağlılık, insanlara uzlaşmaların güzelliğini de öğretir. Çünkü, insanlara kendi inanç, çıkar ve alışkanlıklarının etkisinde kalıp gerçeğin yalnız bir bölümünü

görmek gibi bir kısırlıktan kurtulmayı, başka türlü inanç ve alışkanlıklar da bulunduğunu, onlarla birlikte yaşamak zorunda olduklarını kavramayı olanaklı kılar.

Atatürk'ün tüm düşünce ve eylemlerinde nesnel davranma gereğine özenle uyduğu görülmektedir. Bir kez tümüyle Türk Devrimi, O' nun deyişiyle "Ulusa ait işlerin ulustan gizli tutulmaması" amacına yöneliktir. 1927' de yazıp Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde okuduğu SÖYLEV 'inde üzerinde durduğu tüm olayların belgelerini kitaba eklemek özenini göstermiştir. Ve bu nesnellik tutumunun ne denli önemli olduğunu bilinçlere yerleştirmek üzere, **Türk Tarih Kurumu** 'nu kurarken:

"Tarih yazmak, tarih yapmak kadar önemlidir. Yazan yapana doğrulukla bağlı kalmazsa, değişmeyen gerçek insanlığı şaşırtıcı bir nitelik alır!" uyarısını yapmış olması çok değerlidir.

Bu uyarının ne denli temel önemde ve uzakgörüşlü bir uyarı olduğunu anlamak için bir kaç olguyu anımsamak yeterlidir: Atatürk Türkiye'de bu nesnellik ilkesini çağdaş Türk kültürünün bir ögesi yapmaya çalışırken, Sovyetler Birliği'nde Sovyet Komünist Partisi'nin tarihi üçüncü ya da dördüncü kez "yeniden" ve kuşkusuz bir çok kişinin adı silinerek, başka kimilerinin ise adları şişirilerek yazılıyordu. Tasfiye edilenlerin müzelerdeki resimleri bile silinip beyazlatılıyordu. Gorbachev "Sovyet tarihindeki beyaz lekeleri silmeliyiz!" derken bu olguyu anlatmak istiyordu. Stalin döneminde üniversitelerden toplumbilim kürsülerinin kaldırılması, "marksist biyoloji" gibi adından da anlaşılacağı üzere doğa bilimlerini bile bir ideolojinin buyruğuna sokma girişimleri, nesnellik ilkesinden sapmanın bir toplum için ne büyük yıkımlar getirebileceğinin bir kaç örneğidir.

Aynı örnekleri tüm baskıcı yönetimlerde görüyoruz. Hitler Almanyası da Yahudilerin, canlı evriminde maymundan sonra zencileri izleyen ikinci basamağı temsil ettiklerini "Antropoloji" adı altında okullarda okutmuştu. Reichstag yangınına Nazilere çıkarttırıp komünistlerin üzerine yıkarak Hitler iktidarını pekiştirmişti. Fotoğrafın bile, olan olayları olmamış, olmamış bir şeyi ise olmuş gibi göstermek üzere foto-kurgu yolunda nasıl kötüye kullanıldığının örnekleriyle doludur baskıcı yönetimlerin tarihi.

Türk Devriminin önderi, Paul Valéry'nin dediği gibi, tarihin "insanlara düş gördürecek, onları uslu duruyorken azdıracak, saldırgan, dar görüşlü, bağnaz, çekilmez yapacak; unutulmuş kinleri eşeleyip ulusları birbirine düşman edecek" yolda kullanılmasına da kesinlikle engel olan bir tutum sergilemiştir.

B. GERÇEKLİĞİN SOMUTLUĞU İLKESİ

Bu ilke, hiç bir olayın tıpkısıyla yinelenmediğini, bu nedenle o konuda varılmış bulunan genellemelerle (= kuramsal açıklamalarla) yetinilemeyeceğini anlatır; her olay içinde yer aldığı yerin ve zamanın koşullarına göre her belirişinde özgünlükler, benzersizlikler göstereceği için, somut durumu her zaman izlemek, araştırmak zorunda olduğumuzu vurgular.

Hemen belirtelim ki somutluk ilkesi kuramsal açıklama çabalarının önemini yadsımak anlamına gelmez. Tersine, kuramsal bilgi dizgesel (=sistematik) olması nedeniyle, somut olguları bir ormana benzetirsek, bizi ağaçlar yüzünden ormanı görememek gibi bir duruma düşmekten korur. Olaylar arasındaki düzenli bağlılıkları

kavramamızı sağlar. Somutluk ilkesi ise, kuramların da zaman ve yere göre değişimlerden geçtiğini bilmemizi sağlar. Gerçekten son noktası konmuş bir kuram, her yer ve zaman için geçerli bir açıklama söz konusu olamaz. Yaşam kuramları, inançları, doktrin ya da ideolojileri izlemez; bunların kendilerini yaşamın gerçeğine göre zaman içinde değiştirmeleri gerekir.

Bu konunun da yalnız bilim dünyası için değil, tersine en önemli alanlardaki uygulamalar için de ne yaşamsal önemde olduğu açıktır. Bu yüzdendir ki kimi bilim filozofları, insanlığı ideolojilerin kalıp içinde dondurma girişimlerine karşı uyarıcı olmaya çalışmışlardır. Örneğin İngiliz filozofu Alfred Whitehead, "Herhangi bir açıklama önerisi, uygulamada karşısına çıkan sorunları çözme yönünde gelişmiyorsa, ömrü bitmiş demektir." uyarısını yapmıştır. Çekoslovakya'nın 2. Dünya Savaşından önce Cumhurbaşkanı olan matematikçi Mazarik, "Kuramlar, bilim ağacının gövdesini bir süre besledikten sonra kuruyup dökülen yapraklar gibidir." demiştir. Alman filozof ve bilim adamı Justus von Liebig, "Bilimin gerçekten ilginç olmaya başladığı ilk nokta, açıklama gücünün bittiği yerdir!" gözlemiyle, sürekli değişen gerçekliğin geçerli açıklamasının sürekli araştırmayı zorunlu kıldığını vurgulamıştır.

Atatürk'ün düşünce yapısı da "somutluk ilkesi"nin tüm gereklerine uygunluk göstermektedir. Kuramsal, yani dizgesel açıklamaların öneminin çok iyi farkındadır. Anılarında askerlik mesleği ile ilgili olarak önemle izlediğini söylediği tutum, bunu göstermektedir:

"Birinci dünya savaşında bir orduya komuta ediyordum. Türkiye'de başka cepheler ve başka ordular da vardı. Ben her sabah yaverimden öbür cepheler ve ordular hakkında da bilgi isterdim. Bir gün yaverim benim görevim olmayan konularla neden ilgilendiğimi sordu. Kendisine, başka cephelerde başka orduların ne yaptıklarını bilmeden kendi ordumu da gereğince yönetip yürütemeyeceğimi söyledim. Yolunda yürüyen bir kimsenin yalnız ufkunu görmesi yeterli değildir; kesinlikle ufkun arkasında kendisini neyin beklediğini de bilmelidir."

Bir örnek daha verelim:

"Bir tümene komuta etmiş deneyimsiz bir komutan bir kaç tümene birden komuta etmek durumunda kaldığında, 'Acaba şu tümenin yakınında mı kalsam, öbürünün mü?' diye duraksama geçirir. Hayır ne bunun, ne öbürünün yakınında olmayacaksınız. Öyle bir yerde olacaksınız ki hepsini birden yönetebilirsiniz. 'Ama o zaman hiç birini göremem.' diye karşı çıkar. Tabii göremezsin. Tabii gözlerinle göremezsin. Akıl ve kavrayışınla görmek zorundasın."

Bu örneklerin gösterdiği gibi Atatürk, dizgesel bilginin ve bunu sağlayacak olan kuramsal açıklamaların gereğinin bilincindedir. Ama gerçekliğin hep "somut" belirişlerle ortaya çıktığını bilmenin zorunluluğunu da kavramıştır. Atatürk'ü 20. yüzyılın başarılı tek önderi yapan özelliği kanımca budur. Georges Duhamel'in de farketmiş olduğu gibi "...ne Lenin ve ardından gelenler", kuramsal bir açıklamayı sürgit geçerli bir reçete gibi sunmaya kalkışmanın bir topluma ve insanlığa ne ağır acılar yaşatabileceğini görememişlerdir. Başka deyişle işin kolayına kaçmışlardır.

Atatürk'ün ise "Değişmelerin değişmez ve durağan (sabit ve mustakar) kuralları yoktur" dediğine, "Adımızı bilelim, kapitalist miyiz, sosyalist miyiz, adımızı koyalım!" diye diretenlere de "Efendiler, biz benzememekle ve benzetmemekle övünelim. Çünkü biz bize benzeriz." yanıtını verdiği daha önce değinmişim. Ama Söylev'de bu konudaki görüşünü açıklayan bir bölüm var ki, Bilimsel Araştırma Yöntemleri kitaplarında çerçeve içine alınmaya değer:

"Programımıza karşı olanlar, onu görmeğe alışmış oldukları bir kitaba (doktrine, anlamına. Ö.O.) benzetemiyorlardı. Oysa programımız işlemseldi (ameli) ve temelliydi (esaslı) . Biz de isteseydik uygulanamayacak düşünceleri, kuramsal ayrıntıları yaldızlayıp bir kitap yazabilirdik. Öyle yapmadık. Ulusumuzun maddi ve manevi gelişme gereksinimleri doğrultusundaki işlemlerimizle, eylemlerimizle, sözlerin ve kuramların önünde gitmeği yeğledik."

"Sözlerin ve kuramların önünde gitmek"! Yaşamın kuramları izlemediğini, kuramların yaşamı izlemesi gerektiğini anlatan bilimsel geçerlilik ilkesinin pek özlü bir anlatımı değil mi ?

Atatürk'ün genel olarak aydınlarla ilgili bir gözlemi de "gerçekliğin somutluğu" ilkesinin toplumsal yaşamın her önemli yönü açısından zorunluluğunu sergileyecek niteliktedir:

"Aydınlarımız içinde çok iyi düşünenler vardır. ..ama genellikle şu yanlışımız da vardır ki araştırma ve incelemelerimize dayanak olarak çoğunlukla kendi ülkemizi, kendi tarihimizi, kendi geleneklerimizi, kendi özelliklerimizi almayız. Aydınlarımız belki bütün ulusları tanır, ama kendimizi bilmeyiz."

C. ÖLÇÜLÜ KUŞKUCULUK İLKESİ

Ünlü İngiliz düşünürü Francis Bacon, " Kesin yargılarla yola çıkanlar, çok geçmeden kuşkuların en koyusu içine düşerler " der. Bilimin geçerli açıklamalara ulaşabilmesinin, aynı zamanda "Acaba yanılıyor değil miyim? Eksikim yok mu? Koşullar değişmiş olmasın? Bakalım aynı konuyu benden bağımsız olarak inceleyenler benimle aynı sonuçlara varıyorlar mı? " soruları eşliğinde çalışmasıyla olanaklı olduğunu biliyoruz. Burada söz konusu olan şey " saltık kuşkuculuk" (yani gerçekliğin bilgisine ulaşmanın olanaksızlığını savunan kuşkucu felsefi okulun tutumu) olmayıp, " bilimsel kuşkuculuk"tur. Bu tutum da yalnız bilim adamlarının lüksü olmayıp, " bilimsel yaşamında etkili olan etkinlik alanları olmak üzere her meslekten insanların başarısı için zorunlu olan bir tutumdur. Kamu yaşamı üzerine herhangi bir karar uygulanmadan önce yukardaki soruların sorulmasının ne denli gerekli olduğu açıktır.

Bilimsel kuşkuculuk insana, yanlışını, eksikliğini gösterene de yalnızca teşekkür borçlu olduğunu kavratır ve yalnız bilimsel düşünüş biçiminde bulunur. Gerçekten de bilim dışında hiç bir inanç ya da ideoloji düzeni, kendisini sorgulayanlara, eksik ve yanlışlarını, tutarsızlıklarını gösterenlere karşı böyle bir tutum takınmamaktadır.

Türk Devriminin kalıcı değeri, bir de böyle bir bilimsel kuşkuculuğu çağdaş kültürümüze maya yapmasından kaynaklanmaktadır. "Kamu yararının hergün yeniden yeniye tartışılması" gereğinin temel gerekçesi, ölçülü kuşkuculuk ilkesinin gerekçesi ile aynıdır.

Türk devriminin önderinin sofrasının gerçek anlamda bir "bilimsel şölen" olduğu, bu sofrada her önemli konunun tüm yönleriyle tartışıldığı bilinmektedir. Kimi kez O' na, "Paşam, nasıl olsa en sonunda senin dediğin doğru çıkıyor; daha ne diye uzun boylu etrafa danışsın?" diyen bir yakını oldu mu, çok canı sıkılır ve " Ben hiç ummadığım insanlardan çok şey öğrenmişimdir" karşılığını verirdi.

Ama Atatürk'ün düşünce ve davranış yapısında ölçülü kuşkuculuk ilkesine uygunluğun, bir yöntem bilim kitabında yer alacak değerdeki belirişi, 1918 Mondros Silâh Bırakışmasından sonraki davranışıyla ilgilidir: Bilindiği gibi Mustafa Kemal Mondros Silâh Bırakışmasının koşullarını Halep' te iken öğrenir; bunun toptan bir teslim demek olduğunu anlar. Kendisine bağlı birlikleri düzenli bir geri çekilme hareketi ile bugünkü güney sınırlarımızın önemli bir bölümünü çezecek biçimde yerleştirir ve Adana'ya gelir. Buradan İstanbul hükümeti ile bırakışma nedeniyele telgrafla tartışmalara girer. "Doğrudan doğruya emrim altında bulunan iki ordunun, istediğim biçimde güçlendirilmesi durumunda, bütün yıkımlara karşın Türk'ün sesini işittirebileceği kanısındayım.. " der. Yani bir kararı vardır: 1906' dan beri kafasında oluşan "Anadolu ve Rumeli'deki Türklüğe dayalı ulusal bir devlet olarak örgütlenmek" kararı.

Ama Mustafa Kemal 'her şeyin bittiği' anlamına gelen bu bırakışma koşullarına karşın, başka deyişle kendisinin tek kurtuluş yolu saydığı ulusal devleti kurma olasılığının yitmesi tehlikesine karşın, hemen işe koyulmuyor. Ya ne yapıyor? Ağır biçimde eleştirdiği yöneticilerin işbaşında olduğu ve düşman işgali altında bulunan İstanbul'a geliyor ve burada 4-5 ay süreyle kalıyor !

Kendisine daha sonra böyle davranmasının nedeni sorulmuş, 'Madem bir kararınız vardı, onu neden hemen uygulamaya koyulmadınız da işgal altındaki İstanbul'a gittiniz? Ya oradan çıkamasaydınız? Ya tutuklansaydınız?' yolunda ağır eleştirici sorular yöneltilmiştir. Bunlar, bir önderlik yanlışı yapıp yapmadığına ilişkin sorulardır.

Bu sorulara Atatürk'ün verdiği yanıt, hem bilimsel düşünüş yönteminin, hem de ancak bilimsel düşünce yapısıyla birlikte olanaklı olan insan sevgisi, ulus sevgisi, yurt sevgisi, kamusal sorumluluk duygusu... nun bir anlatımıdır ve tüm uygar insanlara örnek olacak değerdedir :

"Doğrudur, bir kararım varken onu neden hemen uygulamıyorum? Hemen söyleyeyim ki ciddi ve ağır bir karar bir kez uygulanmaya konulduktan sonra, 'Ah, keşke şu yanını da düşünseydim; belki başka bir çıkar yol bulunabilirdi, yeniden bunca kan akmasına gerek kalmazdı' gibi duraksamalara (tereddütlere) yer kalmamalıdır. Böyle bir duraksama karar sahibinin vicdanında sürekli kanayan bir yara olur ve onu yaptığının doğruluğundan da kuşkuya düşürür. Ayrıca birlikte çalışacak insanların, yapılandan başka şey yapılmasına olanak kalmadığına inanmaları gerekirdi. Düşünce hazırlıklarında alçak gönüllü davranmak, kendini silmek ve karşısındakinde içtenlikli bir inanma duygusu

uyandırmak gerekir. İşte benim bırakışma sırasında dört-beş ay süreyle İstanbul'da kalışımın nedeni yalnızca budur. "

Gerçekten de bu dört-beş ay boyunca Mustafa Kemal İstanbul'da dostla, düşmanla, yerliyle, yabancıyla, büyükle, küçükle... konuşur, görüşür ve başka insanların yurdun, ulusun kurtuluşu konusunu nasıl düşündüklerini öğrenmeye, böylece kendi düşüncesinin geçerliğini ölçmeye çalışır.

Burada, bilimsel kuşkuculuk ilkesinin bireyleri kişilik sahibi yapma bakımından değerine de değinmek gerekir. Birey kişiliğinin gelişim koşullarını gözönünde bulundurmanın, çağdaş bir uygarlık tasarımında bulunması gerekli niteliklerden biri olduğu açıktır. Ölçülü kuşkuculuk ilkesi, bireyi kendi bilgi ve görüşlerini de sorgulamaya, "bakalım hâlâ geçerli mi?" kaygısıyla kesin biçimlerde direterek sunmamaya çağırarak, onu, başkalarından dinlediği, okuduğu .. bilgi ve görüşleri de olduğu gibi kabul etmemeğe, eleştirel bir sorgulamadan geçirmeğe haydi haydi çağırır. Çağımızın gereksindiği uygarlık tasarımının böyle bireyleri amaçladığını söylemek yanlış olmasa gerektir.

Mustafa Kemal'in genç yaşlardan başlayarak oluşan bilimsel düşünce yapısının kendisine böyle sorgulayıcı bir tutum, dolayısıyla da sağlam bir kişilik yapısı kazandırdığı görülmektedir. Konunun taşıdığı önem dolayısıyla iki örnek vermek istiyorum:

Mustafa Kemal Selânik'te genç bir eğitim subayı iken ünlü Alman Generali Von der Goltz Paşa askeri uygulamalar (=manevra) için gelecektir. Mustafa Kemal üstlerine, 'Askeri uygulamaların sorularını kendilerinin saptamasını, önerir. Üstleri, kendine-güvensizlik belirtisi olan bir tutumla "ne diyorsun, Von der Goltz Paşa bize ders vermeğe geliyor, ders almaya değil!" karşılığını vererek kabul etmezler. Mustafa Kemal ise, kişilik sahibi bir kimse olarak, "Türk subay ve komutanları, ülkelerini nasıl savunmak gerektiği konusunda bir görüş sahibi olduklarını gösterecek durumda olmalıdırlar." gerekçesini öne sürer ve askeri disiplinin gerekleri içinde, önerisini en üst düzeye ve böylece Von der Goltz Paşa'nın kendisine dek ulaştırır. Von der Goltz bu öneriyi çok uygun bulur ve askeri uygulamaların sorularını Mustaf Kemal saptar, uygulamalar boyunca da Goltz Paşa'nın yanında yer alır.

Bilimsel düşüncenin sorgulayıcı bir kişilik yapısı oluşturduğuna ve bunun aynı zamanda özellikle üstün kamusal yararlar bakımından çok gerekli olduğuna ikinci bir örnek de Veliâht Vahdettin'in I. Dünya Savaşı sırasında Almanya'ya yaptığı geziyle ilgilidir. Bu gezi sırasında Mustafa Kemal de, Çanakkale'nin yengin (muzaffer) komutanı olarak Veliâhd'e eşlik etmektedir. Alman imparatoru başta olmak üzere tüm yüksek yetkili ve komutanların Veliâhd'i parlak ve boş sözlerle avutup aldatmak niyetlerini sezen Mustafa Kemal, her yeri geldiğinde açık sözlülükle bu niyetleri boşa çıkarmaktan hiç geri kalmaz. Örneğin General Lüdendorf bir askeri girişimi "Batı cephesinde kesin sonuç alacak genel saldırı" olarak Vahdettin'e sunmaya kalkınca, söze karışarak "Sayın generalim, bana öyle geliyor ki siz durumu olduğundan daha iyi göstermek istiyorsunuz. Bu girişim yalnızca parçacıl (=kısmi) bir saldırdır," der. Bunun üzerine General Lüdendorf susar ve ziyaretleri sona erer.

Aynı gezi sırasında Mustafa Kemal, Veliâhd Vahdettin'e Alman İmparatoruyla görüşürken kendisine ciddi sorular sormasını telkin eder ve şunları ekler: "Kuşkusuz

sizden hoşlanmayacaktır. Ama hiç olmazsa Türkiye'de de gerçek durumu görenler bulunduğunu anlayacaktır."

Ç) KAVRAMLARIN AÇIKLIKLA TANIMLANMASI İLKESİ

Bilindiği gibi kavramlar, açıklanmak istenen olayların temel süreçlerini, kurucu öğelerini ilgilendiren sözcüklerdir. Başka bütün sözcükler, bu az sayıdaki kilit sözcüklerin ekseni çevresinde, kastedilen anlamlarına kavuşurlar.

İşte bu kilit sözcüklere verilen tanımın hem açıkça bilinmesi, hem de yeterli ve geçerli bir tanım olması gerekir. Böyle olmaması durumunda kavramlar, içine isteyenin istediği şeyi koyabildiği, istemediği şeyi çıkarabildiği kırankara dönerler. Bu duruma "kavram kargaşası" denir ve ne bilim yapılmasına, ne de bir toplumsal girişimi yönetmeğe olanak bırakmaz.

Türk Devriminin önderi, çağdaş bir toplum kurma girişiminin gerektirdiği tüm temel kavramları, gerçek bir uygarlık tasarımı oluşturacak, örnek-koyucu, çünkü demokrasinin başta gelen özellikleriyle uyumlu tanımlara kavuşturmuştur. Atatürk'ün temel kavramları, başlı başına bir tez konusu olabilecek genişliktedir.

Ulus, ulusal kimlik, ulusal kültür, demokrasi, devlet, laiklik, hoşgörü, özgürlük, bağımsızlık, gelişme, barış, eğitim, ..gibi temel önem taşıyan kavramlara verdiği tanımlar, insanlığın bugün ulaştığı bulunduğu uygarlık aşamasının en ileri düzeyini temsil eden tanımlardır. Bunlardan iki örnek vererek bu incelemeyi tamamlamak istiyorum: özgürlük ve hoşgörü kavramlarına Atatürk'ün verdiği tanımlar.

ÖZGÜRLÜK KAVRAMI

Atatürk, özgürlük kavramını şöyle tanımlayıp açıklar:

" İnsanlar önce doğanın tutsağı idi; doğanın her şeyinden korkuyorlardı; sonra buna göklerden güç ve yetki alan bir takım adamlara tutsak olmak eklendi. İnsan toplumları büyüyüp devlet durumuna geldikçe bireyler üzerindeki ağırlık o ölçüde arttı. Devletin başında bulunan adamın hakkı sınırsız, kısıtlamasız, koşulsuz, saltık bir erk sayılıyordu... İnsanlar düşünsel gelişmede ilerledikçe, kendi kökenlerini daha açık düşünmeğe başladılar; yavaş yavaş onun büyüklüğünü daha iyi anlayıp değerlendirebildiler. Doğanın her şeyden büyük ve her şey olduğu anlaşıldıkça doğanın çocuğu olan insan, kendinin de büyüklüğünü ve onurunu anlamaya başladı. İşte insanlar bu anlayış düzeyine yükseldikten sonradır ki "doğanın insanda yarattığı bütün yetenekler etkinliklerini kısıtlamasız yapmalı ve gelişmelidir" düşüncesine vardılar.

Birey hakları görüşünün temeli şöyle kuruldu: Her türlü hakkın kökeni bireydir. Çünkü gerçek, özgür ve sorumlu olan yaratık yalnız insandır.

Ama öte yandan insanların toplumsal ve siyasal örgütler içinde bulunmaları da doğal ve gereklidir. Bu kuruluşlar ise bir ölçüde zorunlu, kaçınılmaz yasaların kurallarına göre gelişir. Bu kaçınılmazlığın varlığı ölçüsünde ve zekânın bu kaçınılmazlığın gidişini ve yönünü kavrayabilmesi ölçüsünde, insanların özgürlük ve istençleri bu kaçınılmazlığa uymak zorundadır. İnsanlar hareketlerini bu kaçınılmazlığın gidiş ve yönüne uydurmak

zorundadırlar. .. Doğanın ve tarihin ürünü olun bir ulusun bireyleri, sürekli olarak bu gerçekle karşı karşıya bulunur ve ona saygı gösterir. Böyle bir ulusun kurduğu devletin de temeli ve ereği birey hakları olur.

Bireyin birinci hakkı, doğal yeteneklerini kısıtlanmadan geliştirebilmektir. Bu gelişmeyi sağlayacak en iyi araç ise, bireye, başkasının eşit hakkına zarar vermemek, tehlike ve zararı da kendine ait olmak üzere, kendini istediği gibi yöneltip yönetmesine izin vermektir. ..

Ancak böylesine yüksek ve değerli olan birey özgürlüğünün uygar ve demokrat bir ulusta.. toplumsal ve uygar insan özgürlüğünü anlattığı ve her bireyin ve sonunda tüm ulusun ortak yararı ve devlet varlığı gözönünde bulundurulmalıdır... Özgürlük, başkasına zarar vermeyecek her türlü işlemlerde ve eylemlerde bulunmaktır."

"Özgürlük ve bağımsızlık benim karakterimdir. Bence bir ulusta şeref, namusun ve insanlığın varlığı ve sürekliliği, kesinlikle o ulusun özgürlük ve bağımsızlığına sahip olmasıyla olanaklıdır.

Ben kişisel olarak bu saydığım niteliklere çok önem veririm. Bu niteliklerin kendimde varlığını ileri sürebilmek için ulusumun da aynı niteliklere sahip olmasını temel koşul sayarım."

HOŞGÖRÜ KAVRAMI

Özgürlüğün ve demokrasinin vazgeçilmez ortamı olması özelliği ile "hoşgörü" ne denli önemli ise, kavramın doğru ve yeterli biçimde anlaşılması da o ölçüde zorunludur. Atatürk bu önemi ve bu zorunluluğu görmüş olarak "Hoşgörü" kavramının gereğince anlaşılması üzerinde büyük bir özenle durmuştur.

"..Türkiye Cumhuriyeti'nde herkes istediği gibi inanır ve tapınır. Hiç kimseye dinsel düşüncelerinden dolayı bir şey yapılamaz. Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi dini yoktur. Türkiye'de hiç bir kimse düşüncelerini zorla başkalarına kabul ettirmeye kalkışamaz ve böyle bir şeye müsaade edilemez...Bütün bunlarla birlikte, din özgürlüğüne, genellikle vicdan özgürlüğüne karşı hoşgörülülük oluşmuş mudur?

Bunu anlayabilmek için hoşgörülülüğün ne olduğunu inceleyelim; çünkü, bu sözcüğün belirttiği anlamı, düşünüş biçimini herkes kendine göre anlamaya çok eğilimlidir. Din özgürlüğünü bir hak saymayan acaba kalmadı mı?

Vicdan özgürlüğünün ruhunu, Tanrının yüce bakışı altında dinsel yaşamı yönetmek için malik olduğu haktan oluştuğunu bellemiş olanlar acaba bugün nasıl düşünmektedirler? Bu gibiler kendileri gibi düşünmeyenlere, içlerinden olsun, kızmıyorlar mı?

Bu saydığımız düşünüşte bulunmaları olası kimselere, özgür düşünceliler acaba bir üzüntü duygusuyla, bir acımayla bakıyorlar mı?

Bu saydığımız gibi değişik inanışlı kimseler birbirlerine kin, tiksinti besliyor, birbirlerini aşağı görüyorlarsa, bunlar bir yana, yalnızca birbirlerine acıyorlarsa, bu gibi kimselerde hoşgörülülük yoktur; bunlar hoşgörüsüzdürler.

Hoşgörü o kimsede vardır ki, yurttaşının ya da herhangi bir kimsenin vicdani inanışlarına karşı hiç bir kin duymaz; tersine, saygı gösterir. Hiç olmazsa başkalarının, kendininkine uymayan inanışlarını bilmemezlikten, duymamazlıktan gelir.

Hoşgörülülük budur. Ama gerçeği söylemek gerekirse diyebiliriz ki özgürlüğü özgürlük için sevenler, hoşgörülülük sözcüğünün ne demek olduğunu anlayanlar, bütün dünyada pek azdır. Her yerde genellikle yürürlükte olan, hoşgörüsüzlüktür. Her yerde görülebilen barış görüntüsünün temeli, hoşgörüsüzlük ile özgür düşüncenin birbirine karşı kin ve tiksintisi üzerinedir; temelin devrilmemesi, kin ve tiksinti ortamındaki dengeyi tutan artık güç sayesinde...Demek ki görülen hoşgörülülük değil, zayıflığın güçten düşürdüğü hoşgörüsüzlüktür.

Kuşkusuz düşüncelerin, inançların başka başka olmasından yakınmamak gerekir. Çünkü bütün düşünceler ve inançlar bir noktada birleşecek olursa bu, hareketsizlik belirtisidir. Öyle bir durum kuşkusuz istenmez. Bunun içindir ki gerçek özgürlükçüler hoşgörülülüğün genel bir huy olmasını dilerler. Ama, iyi niyetli hoşgörüsüzlük yanlışlarına karşı bile dikkatli olmaktan vazgeçmezler. Çünkü iyi niyetle hiçbir zaman, hiç bir şeyi onaramamışlardır. İnsanların ruhun esenliği için yakıldığını biliyoruz. Herhalde bunu yapan engizisyon papazları iyi niyetlerinden ve iyi iş yaptıklarından sözederdiler; belki gerçekten de bu kanılarında içtenlikli idiler. Ama bir budalalığı ya da hayınlığı iyi bir iş kalıbına uydurmak güç değildir; en sonunda bu bir ad değiştirme sorunudur.

İşte bundan dolaydır ki hoşgörülülüğü aldırma ölçüsüne götürmemek önemlidir.

Gerçi özgür olmak herkesin hakkıdır ve bunun için gerçek özgürlükçüler, özgürlükçü olmayanlara karşı da geniş davranılmasını isterler. Ama bunların, hiçbir zaman elleri ayakları bağlı kurbanlık koyun durumuna razı olacakları asla kabul olunmamalıdır.

Unutmamalıdır ki kimi insanlar geleceği geçmişin arasından görmekte diretirler. Bunlar ilgimizi kestiğimiz geleneklere karşı bağlılığa kesinlikle geri dönülmesini isterler. Bu gibi insanlar, kendi inandığı gibi inanmayan kimseleri istedikleri gibi ezemezlerse kendilerini cenderede duyarlar.

Her halde hoşgörülülüğün istenildiği gibi yaygınlaşması, huy durumuna gelmesi, düşünce eğitiminin yüksek olmasına bağlıdır."

KAYNAKÇA

1. Atatürk, NUTUK, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Y., 1960.
2. Atatürk'ün Anıları, Bilgi Yayınevi, 1982.
3. Atatürk'e Saygı, Türk Dil Kurumu, 1969, Atatürk'ün 30. Ölüm Yıldönümü dolayısıyla hazırlanan bir seçki kitabı (=antoloji).
4. Les conditions de l'indépendance nationale dans le monde moderne (Actes du Colloque Internationale tenu à l'Institut Charles de Gaulle, 1975).
5. Jacob Bronowski, "Voyage Round A Twentieth-Centrury Skull" dizi konferansları içinde yer alan ve kendi sesinden kaydedilen konferans kaseti, Ankara İngiliz Kitaplığı.

6. **Discours historiques du Général de Gaulle**, kendi sesinden konuşmaları, Ankara Fransız Kültür Merkezi kitaplığındaki ses-kasetleri .
7. Emile Durkheim, **İntihar - Toplumbilimsel İnceleme**, (Çev. Özer Ozankaya) , Unesco Yayını, 1986.
8. John Kenneth Galbraith, **Ekonomik Yaşamın Güncel Sorunları**, (Çev. Özer Ozankaya), CEM Yay., 1991.
9. Kirk F. Koerner et. al., **Liberalism and Its Critics**, Cambridge Universty Press, 1983.
10. Özer Ozankaya, "Atatürk'ün Demokrasi Dersleri," **Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, c.37-39'da yer alan ve Atatürk'ün yazdığı ve Prof. Afet İnan imzasıyla yayınlanan kitabın (1930) günümüz Türkçesiyle tam metnini içeren dizi makaleler.
11. Özer Ozankaya, **Atatürk İlkeleri ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Toplumsal Kurumları**, Dışişleri Eğitim merkezi Yayını, 1988.
12. Özer Ozankaya, "Bir 'Uygarlık Tasarısı' Gerektiren Kapsamıyla İnsan Hakları Üzerine Bir Deneme" **TODAİE, İnsan Hakları Yıllığı**, c. 7-8, 1985-86, s. 117-132.
13. Özer Ozankaya, **Türkiye'de Laiklik**, 4.bsm., Cem Yayınevi, 1990
14. Alfred Sauvy, **Le Socialisme en Liberté**, Seuil, 1971.
15. Barbara Ward, "Into the Eighties" adlı British Council'ca düzenlenip ses kayıtlama alınmış konferansı, Ankara İngiliz Kitaphığı.
16. Harold Wilson, **Memories, 1916-1964: The Making of A Prime Minister**, London, Michael Joseph, 1986.